

**EL COLLARET DE BOLETES DE COLORS
DE LA MEVA LLENGUA MATERNA**

LORNA SEMPELE

Aprendre massai, per mi, ha estat un esforç de tota una vida d'encadenar paraules delicadament, amb vacil·lació, com si fossin boletes per formar un collaret de llengua massai preciós i acolorit que ara mostro amb orgull i que anomeno, d'una manera protectora, 'la meva llengua materna'.

CAPÍTOL U

SIYIAPEI

Realment mai en vaig saber l'origen del nom, però Siyiapei, la petita vila set kilòmetres abans d'arribar a la ciutat de Narok, de camí a la Reserva massai Mara Game, va ocupar un espai gran i especial a la meva ànima. Del meu cor i de tot el meu ésser vessaven bombolles d'anticipació i joia cada cop que, ansiosament, baixava d'un *matatu*, un vehicle públic amb catorze seients que utilitzava tres o quatre hores segons d'on vingués. Després caminava per la carretera en direcció a Siyiapei, on passaria la meves vacances escolars de quatre setmanes amb la meva àvia i altres familiars que m'estimava molt. Les vacances s'escorrerien massa ràpid, perquè considerava Siyiapei la meva llar. Aquí va ser on vaig aprendre qui era jo a través de la llengua que parlava.

Segons on vivien els meus pares, podia entrar a Siyiapei per les exuberants i verdes plantacions de te de Kericho Town, on vaig anar a la llar d'infants, o pels polsosos i calorosos camins emboirats i pavimentats de Nakuru Town, on vaig passar la primera part de l'escola primària, o fins i tot pel vertiginós bullici de la capital, Nairobi, on vaig passar la resta de primària, l'institut i els anys d'universitat. A diferència dels punts de partida, vaig mantenir per la destinació final, Siyiapei, un afecte constant al llarg de les dècades. La rebuda càlida i acollidora que em feia la va fer ser el meu *enkang*, una llar com cap altra. És aquí on vaig sentir que veritablement en formava part, i on tot i la meva comprensió adulterada i estranya de la llengua maa, sentia que jo era part de la fàbrica, les vistes, les olors, els sons, i la gent meravellosa que hi vivia; era allà on hi havia la meva família maa.

El paisatge al voltant de Siyiapei de vegades era àrid i crostat a les estacions seques, que podien ser llargues i sufocants, amb el vent que formava remolins capritxosos. Un implacable núvol de pols s'arremolinava des dels peus cansats fins dipositar-se sobre les pestanyes i el cabell de manera que ens feia semblar un fantasma blanc quan arribàvem a l'*enkang*. L'estació de calor podia ser llarga i seca i en aquell temps un podia preguntar-se si un massai podia aconseguir alguna producció agrícola d'aquesta tossuda i improductiva escorça de sota els seus peus. D'altres vegades, Siyiapei podia ser

generosament clapejada amb arbustos plens de rosada sota un verd baldaquí d'innúmerables acàcies després d'un encanteri plujós.

Una vegada arribada al petit rierol estacional que corria per sota del poble Siyiapei, baixaria del *matatu* que havia agafat al lloc on vivíem en aquell moment, i amb pas confiat pujava el turó escarpat i dret al costat oposat de la carretera que porta al poble de Siyiapei. Primer veuria el dispensari mèdic del poble, una fita que ha resistit la prova del temps a la zona i va ajudar a néixer centenars de nadons massais de les llars de Siyiapei i els seus voltants. El dispensari era al costat de l'única església de l'Àfrica profunda que molts missioners van fer servir per sembrar el camí del cristianisme al país massai, abans i després de l'era colonial kenyana. Un grup de cases amb parets fetes de fems barrejats amb palla seca, pals i fang, amb làmines de ferro corrugat que feien de sostre, deixaven el camí a la dreta, lluny del dispensari i l'església. Era estrany albirar la tradicional *manyatta* (granja) massai a la zona de Siyiapei, ja que era considerada la part més desenvolupada del país massai. La quarta granja a la dreta d'un sinuós camí era una vista coneguda. L'*enjaki ole Sempele* (la granja de la família Sempele) és on trobaria la càlida benvinguda de la meva àvia Loise Sempele, que esperava la meva fatigada i polsosa persona, i només el pensament m'accelerava les passes cansades i em feia créixer el somriure ple de pols incrustada en la cara excitada. Altres cases properes construïdes de manera molt similar eren de familiars i amics, i encara són allà.

Yeiwoo, Yeiwoo! (mare, mare!) cridava mentre m'arribava a la vella porta de fusta que servia d'entrada a casa seva i a la petita botiga on venia queviures a un grupet d'habitants de Siyiapei, molts dels quals eren parents. Allà on fos, ella girava el cos ample i pesat cap a mi, allargava els braços ben oberts, i m'oferia aquell somriure que valia un milió de cabres i que mostrava un gran espai entre les dues dents frontals. L'abraçada de l'ós era per morir-se i feia que el viatge llarg i cansat fins a Siyiapei valgués tots els entrebancs. *Supa enkina ai!* (hola, pits petits!) deia ella mentre m'estrenyia com si l'hi anés la vida i reia a la vegada, de manera que el seu riure ressonava des de el seu pit ample fins al meu mentre m'aixecava els peus de terra una miqueta. *Iyeuwuo?* (has vingut?) *woi ashe enkai!* (gràcies a Déu!). Em mirava a la cara com per assegurar-se que estava bé i m'abraçava amb més força de manera que podíem fins i tot caure al terra d'esquena de l'emoció. *Ashe na'ai* (gràcies Déu).

Mai em va semblar estrany dir-li *Yeiyo*, com mare, en comptes de *KoKoo*, com àvia. I així és com tots li dèiem, per això li va quedar aquest títol. Va ser a Siyiapei on poc a poc, i de vegades de manera esquiva, jo agafava una paraula maa de tan en tan i formava un collaret bonic de llengua que avui porto amb orgull, perquè m'identifica com a dona massai.

CAPÍTOL DOS

EL NEN DEL POBLE I EL FUET

Com molts nens de Kenya, jo era poliglota a contracor. Era l'única manera de sobreviure i negociar amb èxit als diversos paratges per on ens movíem i que eren poblats per diversos grups ètnics. Per exemple, a una senzilla casa urbana, un nen passa per diferents espais idiomàtics i pot canviar fàcilment de llengua: l'anglès amb els visitants, el kiswahili amb el servei i el massai amb els parents de sang. Així que, quan vaig viure amb els meus pares a Kericho, vaig aprendre a dir *achamugee mising* com a agraïment, sobretot a la població kalenjin, i *habari yako* en kiswahili als altres habitants que òbviament eren immigrants involuntaris com jo, i *hallo* a aquells que semblaven més cultes. Quan era a Siyiapei, somreia tímidament i inclinava el cap amb respecte per saludar aquells que tenien l'edat de la meva mare o eren més grans, dient *ng'assak*, un senyal pels més grans que abaixaven el cap amablement dient-me *supa nakerai* (com estàs nena/petita). Jo responia suaument, amb educació, amb la mirada fixa a terra dient *epa* (bé, gràcies) i tornava a allò que m'estava ocupant si ells no tenien cap altra pregunta o encàrrecs per fer-me. Mirar una persona vella directament als ulls era considerat de mala educació.

A diferència de la generació de nens independents d'avui dia, un infant pertanyia al poblat sencer i jo estava sempre disposada a acudir a la crida de tots els meus parents – parents de sang o no. *Shomo* (vés), *wou* (vine), *iyau* (porta), *iwa* (agafa) eren paraules que se'ns feien familiars quan les generacions més velles ens feien anar i venir quan volien, i no ens atrevíem a desobeir i saltàvem ràpidament per satisfer les seves demandes, perquè si no no només seria mal vist, sinó que amb un simple clic de la llengua, un pare enfadat et podia agafar i posar-se't sota les cames, una posició incòmoda que podia fer sentir molt de dolor al teu petit ésser. O podien anar a l'arbre més proper o a un arbust i agafar un *enchipishipi*, que era una branca llarga i flexible empalmada per mans expertes en un instant de fúria indignada, amb què et colpejaven l'esquena. L'*enchipishipi* deixava anar un so semblant a un *shipi shipi* quan travessava l'aire i ens aterrava a la pell roent. Amb la mà lliure, el parent enutjat t'agafava

fortament pel petit bíceps i et parlava en un to agut i enfadat, i amb un ritme que encaixava amb l'*enchipishipi* quan t'aterrava a la pell irritada. '*Ke-nyoo-ina-modai*' (què-és-aquesta-estúpidesa), '*ke-neng-ai-ena-kerai?*' (de-qui-és-aquesta-criatura?), fuet-fuet-fuet, '*ai-rriwuaa-nikking'as-ai-ng'ode?*' (jo-t'envio-i-tu-primer-em-mires-malament?) Quan l'*enchipishipi* aterrava, el nen es retorçava i es regirava intentant escapar de la picada mentre gemia fort i suplicava pietat. *Waai waai, aatasaiya, aatasaiya* (buah! buah! t'ho suplico, t'ho suplico). Sovint, alguns companys que eren igualment culpables es quedaven a certa distància, i miraven la desgraciada víctima per sobre les mans mentre es tapaven les boques per esmorteir les rialles. Esperaven que la còlera del familiar disminuís a la mateixa velocitat que havia esclatat.

És interessant que, com a nens, ens preniem això com una norma, mai no ens havia passat pel cap a dir als nostres pares qui ens havia assotat. De fet, fer això suposaria una segona pallissa perquè hi havia una llei no escrita entre tots els pares del poblat per disciplinar les criatures si es portaven malament. Era responsabilitat de tots els *intoiwo* assegurar-se que els *inkera* fossin disciplinats; els *inkera* pertanyien a tota la comunitat. De vegades, un pare enfadat podia enviar al nen a buscar un *enchipishipi* efectiu, i pobre de tu que en portessis un que no fos prou bo per fer *shipi shipi* cada cop que volava cap al teu cos retorçat per causar-te el dolor esperat. Un *enchipishipi* inadequat simplement afegiria encara més disgust al que ja tenia el pare, i després d'atonyinar-te durament amb el primer *enchipishipi* defectuós, t'enviaria a buscar-ne un altre. Era més segur agafar-ne un que entrés dins dels estàndards la primera vegada; vam aprendre la lliçó molt ràpid.

Malgrat aquests incidents, les criatures jugaven feliçment per l'*enkang* quan no hi havia tasques per fer, i se sentien segurs i estimats per les *yeiyoo*s (mares) i els *papaais* (pares) del poblat. La seguretat de tots els nens era responsabilitat de tots els *intoiwo* del poblat, i era habitual per un pare aturar un nen perdut i preguntar *kaji iloiti* (cap a on vas?), o perquè estàs sol? On són els altres? I per sobre de tot volien assegurar-se que estaves segur i que tot anava bé. Un nen que plorés podia buscar aixopluc als braços de la *yeiyoo* més propera i explicar-li què li passava sense cap vergonya. Recordo haver estat reconfortada per la *yeiyoo* que tenia més a mà, i ella em deia *keinyoo* (què tens?) mentre se m'acostava al pit, i si m'havia aixafat dolorosament un dit del peu a terra, li deia *ene ene* (aquí, aquí) assenyalant el membre ferit mentre em queixava ben fort, i ella

m'aixecava el peu fins que el dit del peu li quedava ben a prop de la cara i el bufava suaument amb la boca dient *weh! weh! shomo pii!* (tu, tu, marxa d'aquí!). D'aquesta manera, jo estava segura que el terra havia estat suficientment castigat perquè m'havia fet mal al dit del peu, i parava de plorar.

CAPITOL TRES

CREMA DE IOGURT MASSAI

Igual que trobaríem un *sari* a una casa índia, un *mezuzah* a una casa jueva, i una tetera bullent a la típica llar anglesa, trobaríem *inkukurto* (carabasses de llet) a la típica llar massai, per preservar el *kule naaoto* (iogurt massai). Una casa massai no està completa sense aquestes carabasses llargues i marrons que la meva àvia collia dels matolls propers a les vinyes o comprava als mercats de Narok Town.

Una família massai, tant si viu en una cabanya rectangular feta de fems de vaca, fang i branques seques – una *manyatta*-, o en una estructura de forma quadrada més moderna amb quatre parets fetes del mateix material, o en una casa feta de blocs de formigó tapat amb un sostre d'uralita, els *inkukurto* són una vista familiar i esperada. Sovint n'hi ha dos o tres penjant en diferents parets. Tenen una forma reconeixible: són una carbassa llarga i una mica cilíndrica i més ampla a la base, que s'estreny cap a una secció superior més prima i està decorada amb tires de cuir i perles. Es penjen amb corretges de cuir de claus de ferro clavades a les parets de fang sec. Una carbassa pot durar una vida sencera sense fer-se malbé i, tradicionalment, les famílies massais nòmades la feien servir per conservar la llet per beure-la fermentada durant un llarg període de temps.

Quan els massais viatjaven d'un lloc a un altre buscant pastures perquè els seus preciosos *inkishu* es poguessin alimentar, havien d'assegurar-se de preservar la llet i la carn de maneres creatives per alimentar les seves famílies durant el trajecte. *Enkai* prohibeix que un massai llenci qualsevol excés de *kule* un cop una vaca ha estat munyida! Això era molt reprobable! En comptes d'això, cada *kule* extra era introduït dins d'un *inkukurto* que havia estat tractat amb brases fumejants d'*osenetoi* o d'*oloirien*, un arbre amb unes propietats químiques que deixa un tipus de caliu que preserva la llet i ràpidament la fa quallar i la converteix en *kule naaoto* (crema de iogurt massai). L'aroma d'aquest iogurt cremós fermentat podia tornar boig de desig a qualsevol nen massai afamat.

Si la meva àvia no havia comprat l'*enkukurto*, passava vaselina per la part superior d'una de recent arrencada de les vinyes del poble del costat i, literalment, la buidava amb fermesa de l'interior –les llavors i el revestiment esponjós- i comprovava de tant en tant que laterals de la part de dins de la carbassa eren llisos i que estava completament buida. Retorçava l'*enkukurto* de cara als rajos del sol i hi mirava a dins amb un ull per assegurar-se que havia tret absolutament tota la polpa per fer espai a la llet.

M'encantava veure a l'àvia preparar l'*inkukurto* per al *kule naoto* (crema de iogurt massai). Agafava unes branquetes de l'arbre anomenat *osentei* i les deixava cremar a poc a poc fins que es convertien en brases fosques i fumejants. Després, amb els dits forts, els esclafava amb una petita mà de morter contra una pedra gran amb cops ràpids i fins, fins que les brases calentes i fumejants eren reduïdes a pols negra. Els braços li botaven rítmicament de dalt a baix cada vegada que picava les brases. Després, ràpidament, treia la pols negra i calenta i la llençava a l'*enkukiri*, o dins l'*inkukurto* si n'havia netejat més d'una. Cobria ràpidament la part superior de l'*inkukurto* i me'n donava un per sacsejar ben fort mentre ella sacsejava l'altre. Els sacsejàvem vigorosament perquè la pols negra cobrís tota la superfície interior de l'*inkukurto*. Després agafava una branqueta en forma d'arc que amagava en algun racó de la casa i el feia servir per moldre la pols negra contra l'interior de l'*inkukurto* amb un moviment circular repetitiu. Això assegurava que l'interior de l'*inkukurto* quedava del tot cobert d'aquesta pols que el conservava, i si hi havia qualsevol excés ella m'ordenava '*imbukoi*' (treu això fora d'aquí), i jo ho feia ben de pressa.

Una vegada l'*inkukurto* havia estat tractat amb aquesta pols, la meva àvia agafava un *kobo* (gerra) gran de llet fresca que havia deixat en un petit tamboret a prop seu, i buidava lentament el líquid cremós i calent a dins de l'*inkukurto*. De vegades, portaven l'*inkukurto* allà on munyien la vaca i la dona hi tirava la llet directament a dins, després el tancava fort amb unes pestanyes i el deixava a les parets de la *manyatta* uns quants dies. Llavors la natura feia el seu curs.

En uns quants dies, amb l'*inkukurto* cobert amb un petit tap tibant fet de pell d'animal o de material dur de carbassa, la llet es coagulava i formava un iogurt espès que feia venir la boca aigua, tenyit d'un gris suau a causa de la pols negra i amb una deliciosa essència de l'arbre *osenetei*. Aquest era el iogurt cremós massai de què cada nen de la família volia gaudir en un dia calorós i assolellat, quan tenien gana i set. No hi havia res com el

gust d'aquesta crema oliosa plena de grumolls, servida dins d'un gran *kobo* (gerra) barrejat amb una mica de mel per endolcir-lo.

Un cop s'havia fermentat suficientment, la meva *kokoo* (àvia) agafava amb mà ferma la tapa d'un *kukuri* i el pressionava, mentre que amb l'altra mà aguantava la base del *kukuri* amb força, i després el sacsejava vigorosament per afluixar i trencar els grumolls més grans de la llet coagulada i crear unes espesses farinetes semblants als iogurts. Els seus malucs rabassuts es movien rítmicament de costat a costat per la força que feia quan sacsejava el *kukuri* i semblava que estigués fent una dansa ritual. Canviava el pes d'una cama a l'altra mentre ho feia, i si no pressionava la tapa ben fort, començava a sortir una mica de *kule naaoto* per sota la tapa i li relliscava entre els dits gruixuts per culpa de la pressió causada pel procés de fermentació. Era divertit veure-la sacsejar el *kukuri* i el seva corpulència a la vegada, i de tan en tan em mirava amb una lluentor fresca als grans ulls marrons i amb un somriure enorme mentre es balancejava d'un costat a l'altre, i feia que aquell preciós espai entre les seves dents davanteres aparegués de nou. Aquest *enchilaloi* era una marca de bellesa entre els massais, i m'han dit que el seu somriure va meravellar a molts pretendents quan era jove.

Durant aquests episodis, mentre li veia les galtes grassonetes saltar amunt i avall lleugerament per l'esforç de netejar i tractar les carabasses de la mateixa manera que quan sacsejava el iogurt cremós abans d'abocar-lo al *kobo*, jo agafava algunes petites boletes de colors més de la llengua massai: *mbung'a* (agafa això), *tipising'a* (tapa això), *tooko* (beu-t'ho), *tiika* (aguanta'l), *tamejo* (llepa'l), i la meua llengua va esdevenir més i més flexible mentre maniobrava entre les diferents paraules i entonacions d'aquest preciós collaret de llengua.

Quan la llet havia estat prou sacsejada, la *Yeiyo* cridava totes les criatures que eren a prop i servia el iogurt massai cremós i espès a dins de petits *kobos*, un per a cada nen. Amb mel o sense, era deliciós! Rèiem i endrapàvem l'espessa delícia, i per assegurar-nos que no en desaprofitàvem gens, tots els nens passaven el dit per l'interior i els laterals del *kobo* i després se'l llepaven. Ho fèiem moltes vegades fins que no quedava ni una gota de *kule naaoto* dins del *kobo*.

CAPÍTOL QUATRE

ENCAIXA-HO COM UN HOME I ALTRES JOCS

Els nens, no importa com s'intenti mantenir-los ocupats, sempre troben una manera d'explorar i de ser trapelles. No passava pas d'altra manera amb els nens de Siyiapei.

I mira que en podia estar, d'entretengut, un nen Siyiapei! Tan bon punt érem prou destres per dur una copa o un plat sense que ens caigués, podíem ser enviats per qualsevol *Yeiyo* o *Papaa* més gran a buscar allò, a netejar allò l'altre, a portar això o a fer qualsevol cosa.

A partir dels cinc anys, un nen o una nena massai començava a tenir responsabilitats com ara *aalo shoo* (portar les vaques a pasturar), *aaorr enkaji* (escombrar la *manyatta*), *aayerr shai* (fer te), *aisuj imotiok* (netejar les olles), *aalep intare* (munyir les cabres) i *aaoku enkare* (anar a buscar aigua) i *aakut enkima* (bufar el foc per avivar-lo) en diferents moments del dia. Aquest esforç de la comunitat ajudava les famílies massais amb les dificultats quotidianes. Les criatures creixien sabent que ells eren part integral d'aquestes tasques domèstiques.

Malgrat aquest rigorós horari de feines de la llar que de vegades demanaven més del que els nostres petits cossos podien suportar, els meus cosins i jo teníem temps per escapar-nos i anar als camps dels voltants i fer alguna entremaliadura. Jugàvem a una gran varietat de jocs i no importava si era amb nois o amb noies. El que ens unia era que havíem trobat una manera d'escapar de tots aquests interminables 'porta això' i 'neteja això altre'.

Alguns jocs eren innocents i molt divertits. Collíem tomates salvatges grogues de les mates del nostre voltant, per exemple, i les utilitzàvem com a míssils dirigits a diferents objectius per veure qui era el millor a encertar-los. Alguns dels nois joves eren experts a encertar objectius molt llunyans. Les tomates grogues xiulaven a l'aire a tal velocitat que feien un soroll espantós quan passaven sobre els nostres caps. Picaven a l'objectiu amb tanta força que la tomata esquitxava una massa groga i brillant a sobre de

l'objectiu. Ai del noi que tingués el cap al mig de la trajectòria, ja que no només era dolorós quan la tomata groga picava sobre el cap, sinó que també causava una picor que feia plorar els nens desesperadament. Un gratava l'*elukunyah* fins que sagnava. El tirador sovint cridava *iwang'a iwang'a maanang'* (mou-te, mou-te perquè no et toqui) mentre dirigia les tomates grogues com un expert jugador de criquet cap a un objectiu determinat.

Altes vegades ens posàvem tots en fila i un dels nens més grans anava una passos enrere i dibuixava una línia a la pols de terra per indicar a quina distància havíem d'escopir. El nen que pogués escopir més enllà de la línia sense moure's endavant era el guanyador. Alguns de nosaltres fixàvem la mirada en punts més enllà de la línia, però quan provàvem d'escopir, la saliva simplement ens regalimava per la barbeta i feia que la resta dels nens es dobleguessin de riure. Tot i així hi havia nens i nenes que feien una escopinada més enllà de la línia sense gaire esforç, i tan aviat com ho aconseguien, aixecaven els petits braços enlaire en senyal de triomf mentre els altres nens aplaudien ben fort i els miraven bocabadats. Era com si tinguessin un mànegua secreta amagada a les boques que els ajudava a fer-ho millor que la resta de nosaltres!

De vegades, en època de pluges, fèiem carreres per un turó i quèiem de cul quan agafàvem impuls i lliscàvem cap avall per inèrcia, asseguts, fins al fons de la vall. Anant a tanta velocitat alguns de nosaltres acabàvem saltant pels aires i quèiem panxa enlaire o d'esquena i lliscàvem fins a baix de tot en aquesta elegant i deliciosa postura. Alguns de nosaltres érem prou desafortunats per caure als arbustos verds del camí enfangat mentre lliscàvem pel pendent fangós, i pregàvem que els nostres cossets no acabessin sobre un llit verd exuberant de *entamejoi* (el que llepa), un llit de fulles en forma de llengua que eren una mica peludes. L'*entamejoi* llepava l'esquena del que el tocava i aquella part s'inflamava ràpidament i hi apareixia una erupció dolorosa que s'inflava i durava i picava molt fort durant unes hores. L'única medicina que podia reduir el dolor, segons el consell dels altres nens més grans i savis, era espremer ben fort les dues fosses nassals, treure'n tant de moc com fos possible i fregar-lo per l'erupció del l'esquena. El dolor que causava l'*entamejoi* de vegades et podia fer plorar i els mocs et queien igualment del nas, així que la medicina tradicional era molt fàcil d'aconseguir arribats a aquell punt.

Sovint arribàvem a casa amb dos grans forats a l'esquena dels vestits o als pantalons per la fricció de la baixada, i amb el cos cansat, moll i cobert de *esarng'ab* (fang). Inevitablement en arribar a casa érem colpejats si no havíem aconseguit que no es notés. A vegades, per evitar els *enchipishipi* decidíem llençar-nos cap avall totalment despullats i escampàvem la roba pels arbustos propers al poblat, i després de l'aventura de lliscar per la pendent, tots ens capbussàvem al riu i ens rentàvem per eliminar qualsevol testimoni de fang. Després penjàvem la roba neta i entràvem a casa sense que cap *Yeiyo* veiés les nostres entremaliadures. Miro enrere i em meravello de la nostra innocència infantil, ja que cap de nosaltres no s'adonava que els altres estaven despullats quan ens trèiem la roba per lliscar sobre el fang. Tot se centrava en la diversió de lliscar per la vall fangosa i dels riures que brollaven dels nostres cors excitats.

El paisatge sec de la sabana de vegades atreia les serps i els nens, quan algú de nosaltres veia un *olasurai*, corríem a una distància segura de la seva llargària llefiscosa. A vegades l'*olasurai* era verd com l'herba a les estacions plujoses i això feia que destaqués pel color diferent del terra marró i beix durant la sequera. Altres vegades l'*olasurai* era difícil de detectar fins i tot pels ulls més experts, ja que era tan marró com la terra i lliscava a poc a poc per la superfície polsosa buscant una roca per amagar-s'hi a sota. El cor em batejava sense parar i em quedava mirant-li els ulls minúsculs, i segur que la resta dels cors del meu voltant també, però tots sabíem quin era el secret quan veiem un *olasurai*. Havíem après des de ben petits que si algú veia un *olasurai*, només ens havíem d'agafar ben fort pels canells: tan fort que la sang ens deixés de córrer per les venetes i el nostre pols arribés a un nivell molt alt. D'aquesta manera, ens havien dit els nens més grans, l'*olasurai* queda mort al camí, així com l'*osarge* vermell que ha parat de moure's per les nostres venes. Ens deien que l'*osarge* de les nostres venes només s'aturava si ens quedàvem perfectament immòbils sense ni tan sols parpellejar i només si ens pressionàvem els canells realment fort. Sempre em va agradar que quan tots quedàvem immòbils com estàtues en diferents posicions a una distància segura de l'*olasurai* i ens pressionàvem els canells de la manera que ens havien ensenyat, l'*olasurai* veritablement s'aturava com si estigués estorada. Aquí era quan els nois grans agafaven pedres ràpidament i la mataven o l'espantaven perquè marxés lluny. Era màgic! Ara que sóc gran me'n ric de mi mateixa quan penso que m'estava completament quieta en veure l'*olasurai* per salvar la vida.

Mentre alguns dels jocs eres segurs i innocents, altres eren força perillosos. Un d'aquests jocs perillosos incloïa encendre un foc, lluny dels ulls de qualsevol adult, i agafar el caliu roent amb els ditets i després prémer les brases contra la pell a la part de dalt de les cuixes. El nen que pogués 'aguantar com un home' i pogués suportar més estona la brasa ardent contra la cuixa rostida sense plorar de dolor, seria el més valent de tots. Nens i nenes competien per veure qui aguantava més estona les brases ardents sobre la pell sense plorar. Tots provàvem 'd'aguantar com homes'. Mentre pressionàvem el caliu vermell sobre la superfície tova de la cuixa, les criatures excitades es col·locaven a prop del competidor cantant '*ting'iria* (aguanta) *ting'iri* (aguanta) *ting'iri* (aguanta) mentre aplaudien rítmicament, i el nen amb la brasa vermella i ardent contra la seva pell rostida obria els ulls de dolor cada cop més, i fins i tot feia un puny amb la mà que tenia lliure com si això l'ajudés a suportar la calor insuportable sense plorar. Aguantar-com-un-home significava aguantar la brasa roent el màxim de temps possible contra la cuixa sagnant, espurnejada i carbonitzada, sense vessar ni una llàgrima galta avall.

La brasa sortia amb una mica de pell enganxada quan finalment la treien de la cuixa cremada. Així que, fins i tot avui, si aixequessin els pantalons dels homes, i les samarretes de les dones que han crescut al poblat de Siyiapei, podríem trobar *ilkiperrat* (tatuatges) petits i rodons, un munt de cicatrius circulars que van des de les cuixes als genolls, amagats amb cura dels ulls curiosos. Aquestes brases roents contra la nostra pell és un dels records que quan érem joves ens emportàvem de Siyiapei.

Les ampolles que es formaven a la pell cuïta trigaven un temps a curar-se però teníem molta cura de tapar-nos en presència de la *Yeiyo* quan tornàvem a casa els vespres. Si no aconseguíem tapar les cicatrius, els cops que ens emportàvem per aquests comportaments perillosos eren mil vegades més dolorosos que les brases ardents que ens havíem posat abans a les cuixes tendres.

CAPÍTOL CINC

AL·LUM DE LA LLAR DE FOC

La vida era senzilla a Siyiapei. Una escombra es fabricava quan calia simplement ajuntant branquetes amb fulles dels arbustos que ens envoltaven lligant-les juntes per un extrem. Això formava una escombra gruixuda de fulles que després s'utilitzava per escombrar el sòl de terra. Tot i que el terra no estava cobert de ciment, de fusta ni de res, ens esforçàvem a mantenir baix el nivell de pols arruixant una mica d'aigua o escombrant el terra amb branques d'eucaliptus que deixava l'aire flairós gran part del dia i mantenien baixos els nivells de pols.

La majoria de massais coneixien les fulles, les arrels i les herbes medicinals indígenes pel seu nom, i gairebé totes les malalties podien ser tractades sense sortir de casa amb remeis naturals. Sempre em sorprenia la màgia d'un simple massatge quan algú tenia mal de panxa. Com qualsevol nen, a vegades anava plorant a la *yeiyoo* quan l'estómac em feia mal i estava segura que ella sabia exactament què fer. M'agafava i em calmava amb algunes paraules de consol i després em duia a un llit i em demanava que m'estirés. Llavors, em posava una mica de crema o de greix de cuinar a la panxa, i em començava a fer massatges a l'*enkoshoke* adolorit amb moviments circulars fermes i amb els dits forts. No passava gaire estona fins que m'adormia sota la pressió suau dels seus palmells rodanxons i amples que em pressionaven la panxa adolorida. Quan em despertava, el mal de panxa havia desaparegut com per art de màgia.

Tampoc no hi havia electricitat a Siyiapei i a la nit les *ilakerr* omplien el cel de la nit i brillaven alegrement cap avall, cap a nosaltres. La lluna també brillava sense haver de competir amb els llums de neó artificials. La majoria de les cases tenien petites llaunes de querosè. La secció superior de la llauna estava partida pel mig de manera que s'hi passava una metxa de tela que se submergia en el querosè. Aquesta metxa ens il·luminava i es feia servir com a espelma i s'anomenava *koroboi* o *tililamp*. Fins molts anys més tard algunes de les llars més riques del poble no van tenir electricitat.

Els nens ens aventuràvem confiats pels camins familiars del veïnat amb els cors càlids, sense preocupar-nos gens per possibles segrestos o abusos. Fèiem servir els llums de les *ilakerr* i l'*olapa* per il·luminar els camins sinuosos i polsos que s'estenien davant nostre.

A mesura que s'acostava el vespre, la majoria de llars massais s'embolcallarien de fosc, excepte el punt central que era la cuina, on s'encenia un foc. Les guspieres volaven del foc com petards i ens aterraven als panxells de les cames i a les cuixes. L'aguda punxada de dolor de la guspiera no durava gaire, però deixava una petita marca blanca a la pell anomenada *intibil*, i aquestes petites pigues blanques a vegades duren tota la vida com un recordatori de les xemeneies al voltant de les quals ens apilàvem tots els membres de la família a Siyiapei per escalfar-nos el cos quan a fora feia fred i s'hi sentia el so de les hienes i el cant dels grills. Les tres pedres que componien la xemeneia semblaven tres ancians asseguts davant per davant en una mena de reunió. Hi havia una taca de color gris molt fosc entre les tres pedres, creada pels nombrosos focs que s'hi havien encès al llarg dels anys. Les tres pedres dels tres homes vells servien per suportar olles i paelles ennegrides que la *Yeiyo* havia fet servir per preparar menjars succulents per a la família i pels visitants durant molts anys.

Aquest era el moment que jo gaudia més després d'un dia cansat de dur a terme el que semblava un milió de tasques. Els nens ens entaforàvem entre els espais que deixaven els membres més grans de la família asseguts en tamborets. Els cossets prenién l'escalfor de terra mentre miraven el rostre d'amics i familiars. Era el moment, també, en què els visitants apareixien a les llars per compartir un àpat o el que havien recollit de la vinya del poble. També era un moment en què els membres de la família cantaven cançons tradicionals cristianes i explicaven contes esgarrifosos i graciosos que passaven de generació en generació. Cada conte començava amb un *netiapa* (hi havia una vegada), i l'audiència responia un *eeh* (sí) amb el qual urgia el narrador a explicar la història havent-se assegurat que l'audiència escoltava amb atenció i es mantenia al ritme de la trama.

En aquests moments és quan recollia la major part de repertori de boletes de colors de llengua, mentre escoltava les històries de l'*olng'ojiniak* (hiena) que va flairar un àpat deliciós però no sabia quin camí havia d'agafar per arribar a allò que estava generant aquella aroma temptadora. Va decidir que provaria d'anar per dos camins perquè no podia perdre's l'àpat deliciós que havia sentit amb el seu nas tan agut. Així que

L'*olng'ojiniak* va plantar dos peus en un camí, i dos peus a l'altre. Els camins van començar a separar-se cada cop més, però tot i que la hiena cada cop estava més incòmoda, ja que els seus peus quedaven cada cop més separats, la cobdícia la va fer-se mantenir caminant d'aquesta manera. L'*olng'ojine* tenia por que si triava un camí podia no ser el camí que la conduiria a l'aroma vertiginosament dolça que podia sentir en algun lloc davant seu. La hiena, per tant, va decidir seguir avançant d'aquesta manera estimulada per l'avarícia, fins que es va partir en dues meitats i va morir abans que pogués arribar al menjar. La moralitat de la història era que els nens petits han de tenir cura de no ser cobdiciosos i de no voler-ho tot, perquè, inevitablement, això fa que es perdi tot. Les històries sempre eren narrades per ensenyar als nens alguna qüestió moral per a la vida.

També hi havia variacions d'històries d'ogres que feien venir calfreds a l'espina. Els ogres sempre tenien un sol ull, i s'explicaven històries d'un ogre que entrava a pobles i robava els *inkera* que no eren obedients. El narrador de la història aprofitava la foscor per fer sons i gestos de por per donar vida al conte, i els nens s'apinyaven més a prop del foc i vigilaven furtivament sobre les espatlles a la foscor de darrere seu per por que l'ogre pogués haver entrat. Mai vam poder estar del tot tranquils com ho estaríem per exemple mirant una pel·lícula a la televisió. S'explicaven les històries perquè tothom pogués participar-hi, i això ho feia més interessant. A vegades, el narrador esperava respostes com ara *eeeeh* (sí), o *a-a* (no) per part del públic. De vegades cantàvem amb els personatges d'algun conte o reaccionàvem picant de mans de tristesa o de sorpresa segons el gir que havia fet la història. Ser un públic actiu és el que dóna vida a les històries i les fa tan agradables.

Va ser aquí on també vaig aprendre les cançons massais tan agudes i el moviment de vaivé del coll, una mica cap enrere i després cap endavant, de manera que semblava que el coll de la *Yeyoo* funcionés de manera independent de la resta del cos, movent-se d'una manera rítmica i hipnòtica segons les diferents tonades.

Compartir *isinkolioitin* (cançons) d'aquesta manera creava un fort lligam d'amor i d'amistat entre els presents, i després d'un dia esgotador tenia un efecte terapèutic de relaxació i curació abans d'anar a dormir. El riure esborrava la fatiga i la frustració de les tasques quotidianes, i ajudava a tornar a la calma els nens per anar a dormir. La llar de foc era un lloc per explicar històries, assabentar-se de les últimes notícies, cantar

cançons i jugar, i era molt més divertit que la llum blava passiva de les pantalles d'ordinador o de televisió de l'era actual.

Recordo un joc en particular a què jugàvem que va afegir una corda de boletes de colors al meu vocabulari massai. S'anomenava *tooko kule e'nkiteng* (beu la llet d'una vaca).

Hi jugàvem sovint quan érem nens, juntament amb els adults quan els havia tocat algun vent amigable, especialment quan esperàvem el menjar per cuinar al vespre. Ens apinyàvem al voltant del parpelleig de les flames del foc dels tres homes vells, que en aquell moment era més acollidor que els sinistres sons de la nit i la foscor de fora la casa. Aquest joc era especialment valuós pels nens les llengües dels quals encara s'entrebancaven amb el vocabulari massai.

En aquest joc, un jugador aguantava el canell d'un altre jugador amb una mà i el sacsejava lentament amunt i avall, de manera que el canell es balancejava molt amunt i avall diverses vegades, i era animat a mantenir-lo solt i completament relaxat. El jugador que aguantava el canell deia *tooko kule e'nkiteng, tooko kule e'nkiteng* (beu la llet d'una vaca, beu la llet d'una vaca). Cada sacsejada significava que el jugador el canell del qual era sacsejat havia de beure una tassa de llet de vaca deliciosa a la vegada. Com que als massais els agrada la llet, sigui fresca o fermentada, l'interès dels jugadors era beure tanta llet com fos possible, i per tant deixaven el canell sacsejat, molt, amunt i avall sense deixar-se anar, fins que amb el puny estret indicaven que no volien beure una altra tassa de llet de vaca.

La intenció del joc era que el que aguantava el canell deia *tooko kule e'nkiteng'* (beu la llet d'una vaca) unes quantes vegades i ràpidament canviava a *tooko kule oldia* (beu llet d'un gos), *tooko kule osikiria* (veu llet d'un ase), *tooko kule olasurai* (beu llet d'una serp) i si l'altre jugador no prestava prou atenció, volia dir que estava bevent una gerra d'aquests desagradables i imbevibles tipus de llet. Si d'alguna manera estava alerta, tancava el puny abans que diguessin les paraules *oldia, osikiria o olasurai*. Aquells que escoltaven reien una bona estona ben fort d'aquell nen que hagués begut llet de serp, de gos o d'ase en comptes de llet de vaca. Tancar ràpidament un puny era el mateix que posar el tap a la gerra de llet i refusar veure aquesta llet ofensiva. Els jugadors tenien els canells balancejant amunt i avall i la idea era veure qui estava prou atent per assegurar-se que només bevia la deliciosament cremosa *kule d'enkiteng'* i no un altre tipus de llet.

Aquest joc permetia els nens aprendre algunes noves paraules quan els oferien beure gerres de llet d'*empuus* (gats), d'*oltome* (elefants), d'*enkurwe* (porcs) o de *ndero* (rates).

Les criatures en doblegàvem de riure quan en un moment de distracció havíem fet glops de llet de gos o de serp en comptes de llet de vaca.

CAPÍTOL SIS

LA SAGA MUNYIDORA

Les dones massais de qualsevol casa caminaven amb passos llargs, amb confiança, cap a l'estable de vaques per un camí ben fressat per esprémer amb mà experta però amb amor els mugrons de les vaques prenyades per a la ració diària de *kule* que es consumiria a casa.

A vegades seguia la meva cosina gran, de matinada, pel camí cobert de rosada i m'ajupia a una petita distància darrere seu per veure el procés de munyir per sobre de les seves espatlles primes, doblegades. Duia un petit tamboret de fusta i un recipient d'estany a dins del qual la llet queia a raig des dels mugrons pesats que sortien de les metes vetades de rosa i de blau. Seia còmoda, lleugerament a l'esquerra del darrere de la vaca que estava a punt de munyir. El gran cap de la vaca girava cap a l'esquerra quan la sentia i, momentàniament, els ulls negres la miraven de prop com si volgués assegurar-se que era una cara familiar. El permís silenciós quedava garantit i la meva cosina ficava el cap a dins del seu flanc llis i aconseguia agafar-li el mugrons amb uns dits ben forts. Primer els rentava amb una mica d'aigua tèbia que havia dut en un recipient. La calidesa feia que el *kule* es desinflés, i la meva cosina estirava de les mamelles plenes rítmicament en direcció al recipient col·locat al terra ple de fems. Per fer la feina més fàcil i segura, la meva cosina s'empastifava els dits amb un gruix de mantega per poder munyir de pressa i no causar molèsties innecessàries a la vaca.

En la majoria de casos, la relació entre la vaca i el seu munyidor era càlida i afectuosa, i la vaca que donava molta llet rebia un nom a canvi, com ara *kirotet* (la meva preferida), *kanusu* (la tranquil·la), *pukoret* (la que alimenta la família), *ng'aruani* (la de la llet abundant), i cada nom delatava una amistat a llarg termini i interdependència entre el munyidor i la munyida.

Des del meu punt avantatjat mirava en direcció a la parella. A mesura que la llum del matí creixia, els ulls m'esbossaven la llarga cua sibilant de la vaca i la punta tova i atapeïda, i després deixava que els ulls em viatgessin a través de les potes musculades

de darrera als potents cascos foscos. Per Siyiapei s'explicaven algunes històries terrorífiques sobre com de fàcil i ràpid era que aquests cascos durs es desapareixin i disloquessin la mandíbula del munyidor si l'exercici de munyir no es feia bé.

Malgrat la relació entranyable entre una dona massai i la seva vaca, sense raó aparent o per alguna nafra que el munyidor li feia a la mamella sense voler, en un horrible instant d'angoixa una vaca podia disparar una peül·la i enviar el munyidor allà on el casc poderós pogués fer-lo aterrar. Aquest moviment explosiu de força bruta podia ser letal o podia ocasionar el trencament d'un parell de costelles, o mutilar-lo per sempre.

La consciència d'aquesta possibilitat portava moltes dones a cantar en veu baixa a la vaca durant la munyida, per calmar-la. La meva cosina ho feia sovint, i la veu melodiosa i aguda i la bella tonada aixecaven la boira del matí de les nostres espatlles. El ritme marcava la cadència de les estirades i del so sibilant dels raigs de llet que queien al recipient. Sovint, la vaca calmosa s'alimentava d'una pila de fenc gràcies al cant suau i permetia que la meva cosina omplís amb seguretat el recipient amb *kule* escumós i cremós. Aquesta melodia relaxant semblava crear un vincle d'entesa, i la calma envoltava la parella i mantenia la vaca tranquil·la per ser munyida. Amb el pas del temps, la capa d'escuma pujava lentament pel contenidor fins arribar al capdamunt. Finalment, la meva cosina aixecava el contenidor ple amb cautela per portar-lo a la granja, ara clarament visible.

Un cop a dins, agafava una cullereta de metall d'entre els estris de cuina nets col·locats en un pot de plàstic al costat de la paret, i hàbilment treia la capa superior gruixuda de la crema de *kule* i la posava en una olla petita que hi havia a prop. Ho feia cada matí i cada tarda, de manera que el petit pot sempre era gairebé ple de blanquinosa crema fresca, i una part se solidificava en forma de crema amarga de color groc-beix de molts de dies d'haver munyit. Quan el *moti* era gairebé ple, jo sabia que tots els nens de la granja ja bavejaven pel que sabien que estava a punt de succeir.

CAPÍTOL SET

MOLLES CRUIXENTS DE CREMA

Com a nens que érem, esperàvem ansiosament durant setmanes que el petit *moti* s'omplís poc a poc de *ng'orno*. Com més a prop estava el *ng'orno* de la superfície, més a prop estàvem d'assaborir les sumptuoses molles cruixents de crema anomenades *enkukunyet*. Fins i tot avui, més de quaranta anys després, quan penso en l'*enkukunyet*, en les restes marrons, engrunadisses, de crema fregida, la boca se'm fa aigua. Sí, la crema fregida de vaca. És increïble que una dona massai pogués crear aquelles delícies a partir de la llet. Aquesta delícia era feta de la crema que s'havia recollit en el *moti* al llarg del pas dels dies. Allò que el món d'avui rebutja per por del colesterol, feia pidolar i bavejar els joves massais.

El dia gloriós en què el petit *moti* era ple, fins i tot la *Yeiyo*, des de la granja, podia sentir la palpable anticipació dels nens, que trobaven qualsevol excusa per entrar a la cuina i espiar allò que podia trobar-se al foc de pedra dels tres homes vells. Ulls enormes, expectants, vigilaven tots els seus moviments. Un goig inefable ressonava entre el ramat de nens quan per fi la veien carregar l'ara pesat *moti*, ficar-se'l sota els bíceps primis i col·locar-lo al costat de la llar de foc.

La *Yeiyo* agafava un *moti* menut i el posava en un petit foc que havia encès abans. Un cop hi era, recollia els espessos grumolls de color groc cremós, el *ng'orno* solidificat del recipient, i els posava al *moti* escalfat de pressa. Controlava les flames que s'elevaven dels troncs ardents entre les pedres dels tres homes vells, mentre les flames llepaven la base de color groc del *moti* ennegrit.

A mesura que els grumolls de *ng'orno* queien a la base calenta del *moti*, giraven formant una dansa lenta al voltant de l'interior platejat i es fonien en una mantega d'or que semblava caramel, com l'aroma que embolcallava la petita cuina. Grumoll a grumoll, ella raspava en compte les restes i les afegia al remolí calent de mantega del *moti*. Les capes superiors de *ng'orno* al recipient eren d'un color blanquinós i suau, però com que havia anat remenant les capes inferiors, que havien estat pressionades cap avall durant setmanes, el *ng'orno* era dur i de color groc marronós. A causa de les capes inferiors, la

Yeyoo feia més força per treure el contingut del recipient, fins que el rostre radiant, suau, mostrava petites gotes de suor i s'inflava lleugerament per l'esforç.

Les flames continuaven llepant el *moti* calent i ennegrit, i els grumolls es fonien lentament fins que no quedava res més per treure fora del recipient i afegir a la mantega calenta. Per controlar el foc, perquè no fes massa escalfor per al *ng'orno*, la *Yeyoo* treia o afegia troncs petits a la llar. Si el foc era massa fort, hauria fet malbé allò que havíem estat esperant al llarg de les setmanes anteriors, l'*enkuukunyet* (molles cruixents de crema fregides).

En aquell moment, semblava que l'aroma de la fusió del *ng'orno* havia conduït lentament cada nen de Siyapei cap a la cuina congestionada. Curiosament, no recordo haver volgut que el nombre de nens presents fos menor per por d'haver de compartir l'*enkukunyet* amb massa boques. Semblava sempre que com més nens hi hagués a casa, més feliç era la vida i més s'assemblava a una aventura. A tots ens agradava ficar-nos a qualsevol espai disponible i fixar la vista al remolí hipnòtic de mantega d'or en què els grumolls de *ng'oro* s'havien convertit. Els nassos se'ns contreïen i les boques se'ns feien aigua. La nostra preocupació més gran era la capa creixent de residu de color marró fosc que semblava perfilar-se a la base del *moti* brillant. És on tots els ulls dels nens estaven fixats. Aquesta acumulació de residus de crema fregida era el que esperàvem tots a l'interior de la cuina, que va quedar farcida del dolç aroma de toffee, de l'aroma de l'*enkukunyet*!

Quan el residu a la base de l'olla era una mica menys negre, la *Yeyoo* aixecava d'una manera experta l'olla bullent del foc dels tres homes vells, i, ràpidament però amb cura, la col·locava al terra polsós al seu costat. Feia un copet a qualsevol parell de genolls o de peus massa a prop de l'olla calenta amb un *entinyikai enchom idie* (surt d'aquí!). Quin nen no obeiria ràpidament quan sabia que tindria una deliciosa bola d'*enukunyet*?

Sempre ens sorprenia la capacitat de la *Yeyoo* per aixecar una olla de metall roent del foc amb les mans nues sense pestanyejar de dolor o cremar-se els dits. Vam necessitar créixer per entendre que les puntes dels seus *ilkimojik* havien format una capa de pell encallida per repetides cremades. Aquests tous endurits la protegien de sentir cap dolor quan agafava l'olla roent.

La *Yeiyo* la traslladava amb compte fins a arribar a un gran tamís de fils metàl·lics que penjava d'un clau en una paret al seu costat, i ràpidament abocava l'oli calent en una llauna neta als seus peus. Deixava córrer l'oli calent, de color marró daurat, cap al motlle, més lentament a mesura que el residu a la part inferior del *moti* s'acostava a la vora. Impedia de manera experta que aquest residu passés pel tamís cap a la llauna plena d'oli. Per fi! Dues o tres tasses petites plenes de molles olioses de color marró daurat de la preuada crema fregida romanien a la base del *moti*.

Després que cada possible gota d'oli net pogués ser tamisat fora del *moti*, la *Yeiyo* arruixava amb rapidesa una mica de sucre per sobre de l'*enkukunyet* i recollia dues o tres cullerades de la barreja ensucrada en una pila de petits plats i tasses del seu armari d'estris improvisats, depenent de quants de nens s'haguessin comprimit dins de la cuina. Lliurava l'endolcida barreja de molles cruixents de crema de l'*enkukunyet* a les petites i polsoses mans esteses, cap a les petites cares adorables. A ulls del ramat de nens famolencs, la *Yeiyo* s'havia convertit en una mena de deessa! A mesura que menjaven apassionats cada cullerada, els nens es parlaven l'un a l'altre amb delit sobre tot i sobre res alhora, mentre feien petar els llavis oliosos i feien cruixir les engrunes de crema fregida. Es llepaven els dits dolços i oliosos del naixement a la punta, i els feien servir de nou per recollir cada molla de l'interior de la tassa per no desaprofitar res d'allò que havien esperat durant tant de temps.

Compartir no molestava gaire a cap nen, tot i que els més grans i forts solien fer servir la seva influència per fer-ne fora una part quan la *Yeiyo* no mirava. Tot i així, era estrany per un nen de Siyapei tenir per ell sol el seu llit, la seva roba i sabates... menjar tot sol del propi plat, perquè sempre hi havia algú al voltant amb qui compartir-lo. Recordo un llit de quatre peus per sis en què s'hi podien encabir sis nens petits si la família o els amics els visitaven a la nit, tres a cada banda del llit, de manera que si algú s'ho mirava de lluny, podia veure un cap seguit d'un peu i un altre cap seguit d'un altre peu a cada banda del llit, i això mai era considerat un problema. De fet, rebre visites era una emoció, perquè els nens podien xiuxiuejar-se acudits i explicar-se històries divertides tota la nit fins quedar-se adormits quan les llengües se'ls cansaven cansaven de moure's i les parpelles els pesaven massa per romandre obertes. Per tant, l'intercanvi

de boles d'*enkukunyiet* d'una petita tassa o d'un plat no era sorprenent, sempre i quan tothom pogués tastar l'exquisidesa.

És a Siyapei que vaig aprendre que estava bé passar d'una *manyatta* o casa a una altra a les hores més estranyes i demanar amb confiança *esukari* (sucre), *eilata* (oli per cuinar o per al cos), *shimpi* (sal) *ilnyanya* (tomates), *enkibiriti* (llumins) quan en necessitàvem. Fins i tot no hi havia res d'estrany en el fet que un visitant anés a casa del veí després de sopar per passar-hi la nit si casa seva era massa plena de gent i no hi cabia.

Recordo haver crescut fent una tassa rere l'altra de *shai* (te, de la paraula kiswahili *chai*), que estava fet de la destil·lació de fulles de te amb aigua, llet i sucre, tot junt. És només quan vaig aventurar-me fora de Siyapei que em vaig adonar que a la majora de cases de la gent blanca el *shai* era fet de fulles de te amarades amb aigua bullent, amb llet al costat per si el bevedor ho volia barrejar. Això era una cosa insòlita per nosaltres, que havíem crescut sabent que la destil·lació era feta barrejant-ho tot, fent un brou espès que feia que el te fos més saborós.

La ració de llet del matí no era només, per tant, per als membres de la família, sinó també per a les dones com jo, per preparar interminables tasses de te per als hostes que arribaven al llarg del dia. També era insòlit demanar a un visitant si volia res per menjar o beure te. Se suposava d'entrada que menjarien i beurien independentment de si acabaven d'omplir els estómacs en qualsevol altre lloc fins que un visitant rebutjava cortesament el menjar, i fins i tot llavors s'assumia que se'l continuaria insistint a menjar i només si continuaven dient que no podien menjar més s'esperava que no se'ls servís res més.

Així, el dia s'omplia de rondes i rondes de caps inclinant-se per deixar educadament els més grans picar de mans i dir *supa nakerai*, així com de tasses i tasses de te i plats i plats de qualsevol menjar disponible servits als visitants que havien passat sense avisar.

Va ser a través d'aquesta xerrameca incessant que delectava els nens mentre compartien l'*enkukunyet*, i l'acolliment d'una sèrie de visites a una casa que semblava força pobre però que mai semblava patir pel que havia de compartir, i el pas de gent entre fogons per demanar prestat sense complexos i que es deixava coses generosament, que vaig

enfilat les boles més acolorides de la meua llengua materna i les normes entranyables dels massais.

CAPÍTOL VUIT

CISTELLA DE SISAL I LA DONZELLA D'AIGUA DANSAIRE

Vaig créixer i vaig continuar interaccionant amb diferents membres del poble de Siyiapei quan tenia vacances d'escola i fins i tot de la universitat. Amb el temps, vaig tenir més clara la divisió de les feines. Les dones i les nenes es despertaven abans de l'alba, i fins a altes hores de la nit semblava que no s'haguessin aturat mai per totes les feines que s'esperava que dugessin a terme. Anàvem a buscar *enkare* del riu, no gaire lluny de casa, escombràvem la pols de terra, cuinàvem per a la infinitat de visitants, munyíem les vaques, apedaçàvem els forats de les parets de fang de la casa quan començava a haver-hi goteres, anàvem al mercat quan necessitàvem aliments, rentàvem la roba, recollíem llenya, teixíem cistelles i semblava que totes teníem quatre mans invisibles i més peus que ningú més al poble.

La majoria de cases a Siyiapei tenien una fossa que feia de latrina, i era estrany trobar una casa amb vàter a l'interior, i molts pocs terres havien estat cimentats. Era feina de l'*intoyie* mantenir-ho net. De fet, fins i tot les acolorides cistelles de sisal que dúiem al mercat de tant en tant les fèiem amb les nostres mans sota la guia experta de la *Yeiyoo*.

Ens havien ensenyat a tallar llargues fulles de les plantes salvatges de sisal que esquitxaven el paisatge. Havíem de tenir cura de no punxar-nos amb les diminutes espines triangulars que hi havia als llargs costats de les fulles planes, carneses, quan les tallàvem. Raspàvem aquestes espines de les bandes de les fulles i deixàvem les fulles amuntegades en un racó fins que en teníem prou per fer els fils per teixir les cistelles.

Un cop teníem prou piles de fulles de sisal, les recollíem una a una i les posàvem damunt d'una pedra plana sobre la qual raspàvem la part carnosa i verda i deixàvem els fils llargs i humits de sisal. Llavors els deixàvem assecar durant un dia o dos penjats dels arbustos propers. Després de l'assecat, recollíem els fils i els tenyíem fent servir pètals de colors de les flors silvestres que esquitxaven el paisatge, i després els deixàvem assecar un altre cop.

Per assegurar-nos que els fils de colors eren d'un gruix adequat, cada nena s'ajupia al terra polsós i deixava al descobert una cuixa sobre la qual estenia una capa d'oli. Després feia girar acuradament el fil i feia servir la cuixa com a eina de gir. Feia rodar el fil repetidament des de la part de dalt de la cuixa fins al genoll, fins que els fils de sisal eren fins i cargolats. Llavors és quan es podien fer servir per teixir les cistelles. Fer això durant molts anys feia que sortissin durícies a les cuixes i les ennegria, però no es podia evitar, era una feina necessària. Aquests fils de colors que havíem fet girar sobre les cuixes ennegrides i clivellades eren els que es feien servir per fer les cistelles de colors que penjaven a cada casa de Siyiapei.

Anar a buscar aigua del riu Siyiapei, proper, també era una experiència que provava la nostra fermesa com a joves *intiyie*. El riu era a la base d'un petit terraplè, unes cent iardes lluny de casa. L'aspecte més sorprenent d'aquest riu és que literalment brollava d'una paret vertical des del terraplè i era força càlid, com si procedís de les entranyes de la terra. Cada dia de l'any, dia i nit, fluïa generosament per a ús dels vilatans de Siyiapei. Mig segle després el riu Siyiapei segueix essent-hi, i la gent del meu poble no sap què és l'escassetat d'aigua. Amb el pas del temps s'ha format una petita reserva d'aigua a la base del terraplè i hi han crescut a la vora plantes de banana i bambú.

Anar a buscar aigua era feina de les noies i trencava l'esquena, però era inevitable. Cada casa a Siyiapei tenia més o menys sis bidons de vint-i-cinc litres d'un groc brillant apilats en algun racó. Gràcies a aquests bidons la gent es podia banyar, cuinar, netejar i beure aigua, i era feina de les joves *intiyie* i les més grans *ikitwaak* d'assegurar-se que alguns d'aquests bidons eren plens d'aigua. Els homes no tenien res a veure amb aquesta feina, almenys pel que jo puc recordar.

Com a *intoiye*, totes vam haver d'aprendre algunes coses com ara com lligar una corda de sisal estratègicament al voltant de les dues bandes del bidó de manera que quan fos ple d'aigua pogués ser carregat horitzontalment a sobre de l'esquena amb un nus lligat al front. Inclínàvem lleugerament el cap endavant un cop el bidó era ple d'aigua per tal de poder traslladar-lo, amb una mà aguantant la corda de sisal a cada banda del cap. Es feien servir un cargol negre o una closca de blat de moro sense gra com a tap per evitar que l'aigua s'escapés del bidó.

Baixar del terraplè cap a l'*oreiyiet* era com un joc, i tot i que la distància fos curta, com a *intoiyie* ens preniem temps de sobra per anar a buscar aigua amb els nostres bidons de color groc brillant, i sovint era el moment de descobrir les xafarderies i les últimes històries dels xicots del poble. La tasca hercúlia era tornar a pujar el turó amb els bidons plens lligats al front i jaient horitzontalment sobre l'esquena.

Un cop arribàvem a fer l'últim esforç que no s'acabava mai, donàvem la volta als bidons buits a terra i amb una lleugera inclinació els començàvem a omplir amb la *enkare* neta i tèbia. Ens quedàvem descalces en l'aigua càlida de la petita reserva d'aigua fins que ens asseguràvem que els bidons eren plens fins dalt de tot amb una petita inclinació i, finalment, colpejàvem el tap a la part superior per segellar el bidó. Un cop ple, ens ajudàvem a aixecar-los i col·locar-los horitzontalment a l'esquena a mesura que ens anàvem inclinant en un angle de quaranta-cinc graus. Llavors ja podíem pujar cautelosament el terraplè dret per tornar a casa.

Un cop a la part de dalt del terraplè cada noia caminava a gambades decidides cap a casa, i va ser en aquest punt on em vaig assabentar de qui era jo realment.

Això es deu al fet com una jove massai inexperta, que havia passat la seva època de creixement més a centres urbans que no pas carregant aigua cap a casa, vaig començar involuntàriament a trontollar d'un extrem a l'altre del camí polsós. Era al límit del dolor per delit dels meus companys d'edat que es morien de crits de riure incontrolables perquè ho havien estat esperant molta estona. Reien tan fort que bolcaven les seves càrregues pesades grogues i abocaven tota l'aigua que havien dut amb tant d'esforç. Jo també reia nerviosa i fort com a estratègia per amagar la meva vergonya.

Això és el que em va fer ser coneguda com la donzella d'aigua dansaire al poble de Siyiapei. Va revelar que la meva vida en aquella meravellosa part del món estava esdevenint cada cop més intermitent a mesura que creixia. Aquest vent no previst de canvi va anar arrabassant lentament el meu bell i acolorit collaret massai de paraules i experiències de la meva edat vacil·lant, i jo estava perdent la sensació de pertinença.

CAPÍTOL 9

PROTECCIÓ DESESPERADA DE LES MEVES BOLETES DE LLENGUA

A mesura que em feia gran, era com si una mà invisible i no desitjada anés robant-me per darrere el meu collaret de boletes de colors de la meva protecció.

A poc a poc, en contra de la meva voluntat, les belles paraules que havia recollit al llarg dels anys van anar-se desfent, i era com si un remolí malvat les llancés ben lluny de mi. Les capes d'innocència i d'ingenuïtat de la meva mirada també van aixecar-se en el moment en què ens vam traslladar a viure a la ciutat, i a mesura que passava més temps lluny de Siyiapei, a l'escola i, finalment, a la universitat. Per això gran part de vida que havia viscut a Siyiapei va anar esdevenint més llunyana i estranya en comparació amb el ritme ràpid i individualitzat de les ciutats en què estava immersa. La visió distorsionada d'aquells que m'envoltaven em va separar de les belles formes de vida indígenes i van omplir el meu pensament, em van confondre i em van molestar.

A la universitat, per exemple, em vaig fer molt conscient de la desigualtat d'accés a l'educació dels diferents grups ètnics en diverses parts del país. En els meus tres anys d'estudis no he trobat cap noia massai pels passadissos, dormitoris universitaris o classes per compartir les meves boletes de llengua estimades. Han estat moltes les nits en què, al menjador universitari, he vessat furtivament una llàgrima o dues i m'he empassat la bola atapeïda de tristesa coll avall, mentre observava i escoltava altres nois i noies parlar alegrement en la seva llengua materna amb familiaritat mentre menjaven. Eren dels grups ètnics pels quals l'educació era més accessible i assequible, i els números parlaven a crits d'aquesta discrepància.

Em vaig adonar amb desesperació creixent que les joves de zones massais s'enfrontaven a un monumental camp minat d'obstacles en la seva expedició cap a l'educació. També vaig estar cada cop més agraïda per haver escapat del ganivet de la mutilació genital femenina i de ser forçada a un matrimoni primerenc que mantenia moltes compatriotes meves lluny de l'educació. No hi havia gaire escoles al nostre paisatge semiàrid, i eren lluny les unes de les altres, amb recursos acadèmics limitats, sense gaire professors, molts dels quals no estaven disposats a ser reubicats i a ensenyar en aquestes zones difícils. També hi havia la preferència cultural per educar els nens i casar les nenes. Es

creia que l'educació de les nenes era una pèrdua del temps, ja que amb el temps s'han de casar de totes maneres i es considera més beneficiós gastar una quantitat excessiva de diners per al dot que no pas dur una nena a l'escola. Sense saber-ho jo, els nois joves amb qui havia jugat a *tooko kule enkiteng*, socarrimat les cuixes amb brases roents i lliscat pel terraplè fangós durant l'estació de pluja (fet pel qual els nostres vestits i pantalons curts tenien forats), ara eren lleugerament diferents de les seves amigues *intoiyie*. De mala gana havia comprès que, a l'escala de la societat massai, quan es tractava de beneficis socials i de prendre decisions, els homes i els nens estaven en els nivells superiors i les nenes i les dones sovint ocupaven la mateixa posició que el bestiar.

Podria parlar de tres estudiants homes que eren els meus superiors durant els anys de la universitat, i per desgràcia semblaven massa atrapats en una cursa de rates individualista i embriagadora per molestar-se per mi. La meua soledat era palpable, i fins i tot en els bulliciosos carrers de Nairobi podia comptar amb els dits d'una mà el nombre de massais que vaig trobar i amb qui vaig parlar durant un any. Pocs de nosaltres havíem aconseguit passar a través dels colls d'ampolla d'una societat injusta per arribar a l'educació i tenir oportunitats de feina a les ciutats.

El món laboral era molt diferent. Encara que portéssim vestits de poderosos, parléssim l'anglès de la reina i caminéssim amb l'aplom exagerat dels graduats recents, trobava molt a faltar la vida senzilla de Siyiapei i la gent que estimava tant. A les ciutats, les prioritats per a molts havien canviat; una vida saludable i el domini d'una llengua exòtica eren importants i claus per a la supervivència. Havia desaparegut el cruixent i marró *enkukunyiet*, el *kule* calent i espumós, el *kule naaoto* gruixut i agre de les carbasses, i moltes altres coses de què havia gaudit a la vida senzilla i bonica de Siyiapei.

Per desgràcia, fins i tot les parelles formades per dos massais preferien parlar kiswahili o anglès als seus nens a Nairobi, cosa que feia sentir les criatures mancades d'autosatisfacció i de sentiment de pertinença, així com de sentit d'identitat a la societat. Quan sentia alguna cosa sobre massais a les notícies o a qualsevol lloc, eren històries negatives, no les experiències meravelloses que vaig conèixer a Siyiapei. Per exemple, només he sentit parlar d'enfrontaments ètnics, d'apropiació de terres, i això em fa sentir

mal interpretada com a dona massai. Em sentia cada cop més insegura sobre el meu propòsit, i el futur, com el meu sentit de pertinença, es va erosionant.

Vaig notar amb ombrívola determinació que si volia mantenir el meu collaret de boletes de colors de llengua intacte, hauria d'escapar sovint de la llums encegadora del neó i de la vida vertiginosa de les ciutats, i trobar el camí de tornada als camins polsos, a la llum tranquil·la de la lluna, a cantar cançons i explicar històries al voltant del foc dels tres homes vells, i mirar cap al cel ple d'estrelles de la meva estimada Siyiapei tan sovint com pogués.